

БЕЗСУМНІВНИЙ ГЕНІЙ

Володимир Григорович Ніколаєв

Доктор медичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділом фізико-хімічних механізмів сорбційної детоксикації Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.С. Кавецького НАН України. "В.Г.Ніколаєв — особистість неординарна: вчений — за покликанням, лідер — за характером, людина — бунтівна, збурена часом нестандартними і навіть дивовижними ідеями". (Е.Сабадаш)

"Ми працювали над апаратом штучного кровообігу, оксигенаторами, способами запуску серця після його зупинки, в загальному, працювали на кардіохірургію. Щось виходило, щось так і залишилося теорією. Я був добре знайомий з академіком М.М.Амосовим, до якого потрапив ще 19-річним хлопчиком зі своїм першим прожектором, він добре мене прийняв, ми дружили більше сорока років, до останніх днів його життя". (В.Г.Ніколаєв)

Познайомився я з Миколою Михайловичем Амосовим в році 1963-1964 і дружив з ним, особливо останні десять років, до самої його смерті. Цікава це була людина. Перш за все — інформофаг. До відомостей і фактів самого різного роду жадібний був незвичайно. "Ну що, дізнався що-небудь новеньке, цікаве? Якщо так — приходь", — говорив він мені цілком безцеремонно. Мене ж до нього вабила не тільки щира прихильність, але і цікавість натураліста. Микола Михайлович не підходив ні під одну класифікацію. З одного боку, в житті я не зустрічав людини, більше відповідної поняттю "геніальність", а, з іншого боку, визначити конкретно, в чому ж вона, ця геніальність, складається, було надзвичайно важко. Хірург — так, звичайно, але все ж таки не Мілроуз, не Дебекі, та й сам про себе в цьому сенсі він висловлювався без всякої шанобливості. Письменник? — пам'ятаю, яким талановитим здався мені початок його повісті "Думки і серце", але далі — на жаль. Кібернетик, соціолог? Ні, не те, все не те. Хоча блиску і тут вистачало.

Чого варта, наприклад, придумана їм шкала матеріального достатку, від "дуже багатий" до "дуже бідний", з останнім, окремим пунктом — "інтелігент". Незважаючи на всю успішність і навіть славу — до речі, він це цінував і точно знав, де і що можна сказати, а де — не можна, — відчувалося в ньому щось недомовлене і те, що не відбулося. Ну як у Андрія Вознесенського: "...Коперник, який загинув у Ландау галантному..." Якої тільки нісенітничі я не придумував з цього приводу. Наприклад, на блакитному оці переконував Миколи Михайловича, що в ньому пропав великий балетмейстер, тому що фраза у нього — як жест. Амосов ставився до моїх вправ з йому взагалі не властивою добродушністю, мабуть, визначивши для мене місце такого собі Кота при Воланді. А голос у нього дійсно був з воландовськими обертонами — важкий і летючий. Ближче до згаданого оригіналу я чув ще тільки один такий, але — свят-свят — ні за що не скажу чий. Момент істини, як водиться, виник випадково. До нас в клуб перед своїми другими виборами захотів прийти Леонід Данилович Кучма, про що він, зіткнувшись десь з Миколою Михайловичем, йому і сказав.

О, клуб — це особливе місце, про нього варто було б розповісти окремо. Візит цей, правда, не відбувся — прийшов до нас чиновник з Адміністрації,

мабуть, не сподобався наш настрій. До того ж хтось згадав, як в попередньому своєму у нас виступі Леонід Данилович зауважив, що перемогти мафію можна, тільки її очоливши, згадав і попросив підготувати відповідь — чи вдалося це. Загалом, лопнула справа.

Але в порядку підготовки Микола Михайлович написав сторінок 30 для просвіти і навчання Президента — від своєї гіпотези про саморегуляцію біологічних молекул до опису положення в Україні. Написане він роздав членам клубу з проханням ознайомитися і покритикувати. Я, каюся, читати це вдумливо не став, але віддав своєму вітчиму, людині досить освіченій. Вітчим ознайомився і серед іншого сказав: "А запитай Миколу Михайловича, чому він не посилається на Канта — адже місцями він прямо викладає його "Пролегомени"? Анітрохи не вагаючись, я поставив це питання Амосову. "Які "Пролегомени", — здивувався той. — Не знаю, не читав". А "Критику чистого розуму?" — "Теж ні!" Бачу, святу правду каже, тексти дуже важкі, якщо читав би, то запам'ятав. І стало все на своє місце. Треба ж — заново вигадати Канта! О, якби не ця Країна, і не ця Війна. У Марбург би його, в Марбург, як Пастернака! Або, ще краще, до Відня, в Велику Філософію. І міг би він стати нашим духовним лідером, Ганді слов'янського світу. На жаль, не зв'язалося, не судилося... Але ось ще що мене турбує, начебто і не про це, але щось є. Взимку 2002 року ми з дружиною ненадовго поїхали до Англії. Микола Михайлович уже був дуже поганий і жив на кисні. Близько полудня в день відльоту додому ми вийшли на Брайтонську набережну. Дув сильний, але не холодний вітер, звичайний для цих місць. Якась стара жінка з маленьким білим пуделем йшла нам назустріч і, розминувшись, сказала "Sorry". Подивившись на неї, я завмер: обличчя її, втомлене і смертельно бліде, було точною копією обличчя Миколи Михайловича. "Кого вона тобі нагадує?" — швидко запитав я у дружини. — "Боже мій, Амосов". Це було абсолютно неможливо: жодного разу за 40 років я не бачив і чоловіка, скільки-небудь схожого з моїм другом, — така своєрідна, неповторна фізіономія була у нього. А тут — буквально близнюк, але в жіночому вигляді. Пізно вночі, коли ми прилетіли до Києва, тесть повідомив мені, що сьогодні помер Амосов. І ось що я скажу на закінчення: вірив Микола Михайлович у всякі паранормальні феномени, хоча сам начебто з ними і не стикався. Говорив, що можлива "друга фізика". Чи не вона дала про себе знати в останній день його життя?

2009 р.

"Микола Амосов. Спогади сучасників" (видано російською мовою)
Київ, Видавничий дім "Особистості", 2015